

Mesi Napano Pol Bivitauiiao Ban Namonoeano Lu Nalo Na EVESO Verialiano Moti

Tukunu bulati na niosi nei

Burupati jidomiano napano Pol berio ea m̄esi nei napano naio jirio ba ban namoneano nalo na Evesas, nina iliano na mirano takurano togio duelimo (1:10) napano berii Atua kiano tiiano. Naio berinavo Atua jidom ka vite nalo napano naio jiilo, mia amei vio takurano. Naio jidom ka vite nalo na tiniabene a na yetemeriba mia amei aiasol lo ea Kristo, napano naio jibe ka be parinio ka vite nalo nonovio. Mia Pol berii burum̄ara Atua kiano tiiano, napano tiiano nene be tomu nalo na vio nonovio ka nalo aiasol vatitigio ea voroniano ve takurano ga, a amijikia ala tibena ver amonea Yesu Kristo. Mia naio ber vatitigio bo ban Atua kiano tomu nalo ka averial tiiano nene ea kialo meuliano.

Ea m̄esi nei togio na beamu, Pol berii m̄arabo napano Atua Karmado mila ka tomu nalo amei ve takurano. Naio berii bajago nei napano Atua bijauia bulag kiano tomu nalo, a berii napano ea Yesu Kristo Atua Kererinio, Atua nai biekokoa kanano tomu nalo, ana barbulag kialo kareano nalo, milalo amilala. Mia naio berii bunu napano Atua jian Niununo Lu ban kiano tomu nalo, ka averial napano naio mia sian vite nalo vanlo, tibe napano naio berkario ka riliao. Ea m̄esi

nei togio juo [2] nene, Pol ber ka tomu nalo ka mia avuluku m̃esi nene, ka nalo monoka averial ka abe takurano bija Kristo, ea bajago na mia amijikia aiasol vatitig vija namoneano dolu nalo.

Pol berii jamerijiano nalo, ka verial bajago na Atua kiano tomu nalo aju amiasol vatitig ea Kristo. Naio berinavo yimo lu naio jibe mokotenado napano Kristo be parinio kanio, a jibe yimo napano Kristo be martea novo na sudu nene, a jibe tira napano Kristo be koano. Atua tinien miia laka tomu nalo na yetemeriba, a tomu nalo amial tinietiano nei ea Kristo. Atua kiano burum̃ara tinietiano nei julu Pol kiano jidomiano, naruei naio berial kiano moneano ea m̃esi nei. Mesi nei berial Kristo kiano bajago napano naio tinien miia kito, m̃aro ka rivulu bulag kito, a jo miija kito ea kiano tinieseseiano ka kito romemedu vatitig ea Atua mirano.

Torogio nalo na niosi nei

Iliano moti 1:1—2

Kristo bija kiano yimo lu 1:3—3:21

Meuliano vou ea Kristo 4:1—6:20

Iliano maariano 6:21-24

Pol jikar kiano iliano banlo

¹ Kiniou Pol, napano Atua naio bitirilar kiniou ka neve kiano toro tai napano nojom̃a ber bulag Ioluano Vou nei, napano nebe Kristo Yesu kiano atevi, kiniou nejirii m̃esi nei viedu ban kamiu namoneano nalo na komeli labo na vio Eveso, napano kamiu na kubiekouo ea Kristo Yesu.

² Kiniou nobolkouo ka kamiu ka mia tiniememiano a tum̃aro na Atua karam̃ado kiano a na kiado Tubo Yesu Kristo, to vija kamiu bunu.

Atua milivu ka kito ea Kristo

³ Bo kanio kito reiaia Atua, napano naio be Atua ka kiado Tubo Yesu Kristo, a napano naio be karam̃ano bunu, bior kito napano robe takurano bija Kristo, Atua naio mila vatitig kito bo laka ka ilivuiano novo nalo ea vio mave. ⁴ Nina jibe bogo na vio yetano nei naio makanio vo, ana Atua naio berko kito ruei kan romei rove takurano kiteaku Kristo, ka rove kanano, a kan kiado meuliano naio rimeravo rivu ea mirano, napano mia maka niamiamo tai toaio. ⁵ Beamu laka, bior kiano burum̃ara tinietiiano, ana Atua naio midu kito roju kanio mia naio riviobulag kito rove kenerinio nalo ea Yesu Kristo. Vite na, Atua naio mila memedu ka nana naio mialio ber bo ka mia naio rilaio, a naio jaaro toru bunu ka rilaio. ⁶ !Reiaia Atua rivior kiano burum̃ara tiniememiano nei, a ka kiano ijaiano novo nei na naio jian kurano ga kanio ban kito, miyotuba ea kenerinio na naio jidom m̃elea naio!

⁷ Ja na kenerinio naio miou, mia kario vite na kito napano robe takurano kitoliko Kristo nene, ana Atua naio buru bulag kito, napano naio biekokoa kiado kariano nalo. !Riano ga, Atua kanano tiniememiano ka kito naio toru laka, ba lie vo! ⁸ Atua naio be masou laka, mia naio bitilubar vite nonovio, ⁹ ana naio jaaro ka rijamo ka kito rejikia kiano jidomiano tai napano beamu naio be navigivaniano tai ka kito. Naio

mila jidomiano nene binimej meravo batitig bo ka kito, a kiano jidomiano ka riñauka vite novo nalo ve telabo ea Kristo ga. ¹⁰ Ea jidomiano nei naruei, mia Atua naio riasol vatitig vite nalo napano naio jiilo atu vio ve takurano, nina ea vio mave a ea vio yetano, nalo amei yetano ka Kristo, a mia Atua naio riñauka batitig vite nonovio rimemedu ka kiano jidomiano, rivano-o rila nono batitig rivu ea bogo nene rimemedu.

¹¹ Vite nalo nonovio monoka amalmaluvo rimemedu ga ka na Atua naio jidomkakar ka rilaio. Mia jakii kiano jidomiano nei nanua beamu, naio berkar berinavo kumemi kulo Israel ka kumemi nuve kiano, ka kumemi nuve takurano kumemi liko Kristo. ¹² Kumemi nei naruei, Atua bitiri bulag kumemi ka mia nuvitu tukamu ka mia nuvidu kenememi jidomiano to sikili ea Kristo, tenene na, bo ka kumemi monoka nuviaia Atua bogo nonovio, bior naio bo laka.

¹³ Mia kamiu kulo dolu nalo bunu, napano kamiu maka kuve kulo Ju nalo, kamiu kumijog iliano riano nei ruei, napano be Ioluano Vou napano kubokar kenemiu ioruriano eaio. Kamiu kumonea Kristo ruei, ana kubinimej kube Atua kiano tomu nalo ruei. Ana bior kamiu kube kiano, Atua naio midu tovo na vite na monea kamiu, napano naio jian Niununo Lu ban kamiu, jibe ka napano naio berkario. ¹⁴ Ana Niununo Lu nene, naio jibe ka Atua kiano verikariano togio na jukamu nene ban kito, ka mia kito rejikia vatitigio ka mave ka Niununo napano, kito rovokar nono jajumano na be kiado, nina ea bogo na mia Atua naio rivuru bulag tomu nalo

avan eaio, nina nalo ga napano naio bul bulaglo ruei abe kiano. !Kito reiaia Atua, bior naio bo laka!

Pol kiano volkouano

¹⁵⁻¹⁶ Bior ka vite nalo na, bogo nonovio, ea kanaku volkouano, kiniou nojo nojidomial kamiu, a nojo nober siva toru ban Atua bior kamiu. Bajago na, nejikar ea bogo napano nomijog ka kamiu kumonea jikili Yesu, kiado Tubo, a kumisidomii toru namoneano lu dolu nalo, naruei binimei bokar banei, kiniou nojo nobolkouo jibe na. ¹⁷ Bogo nonovio na nojomã nobolkouo ban Atua, napano naio be Atua ka Yesu Kristo kiado Tubo, a napano naio be karamãdo na mermerano na toru, nojo nobika denio ka naio rudu Niununo na masouano a Niununo na verialiano van kamiu, ka kuvijikia Atua ve toru lie vo.

¹⁸ Ana na nojomã nobika denio ka naio rive-tavo ea kenemiu jidomiano, ka mia kuvitilubar kiano yulu, a ka kuvijikia vite nalo napano Atua naio bio kamiu kanio, a ka kenemiu jidomiano naio monoka sikili lie vo ka mia kuvokar vite nalo na. Vite nalo napano, naio be kenemiu jajumãano, jibe ka vite na bo telabo napano Atua mila batitigio ju, ka ve namoneano lu nalo kanalo. ¹⁹ A vija naio bunu, kamiu monoka kuvitilubar a monoka kuvijikia batitig kanano burumãara moroano na toru, napano naio jo mimãau ea kiado meuliano napano romonea naio. ²⁰ Nina burumãara moroano nene kia ga navo napano Atua naio mimãau eaio, bogo napano naio bitirilar Kristo naio meul bereio

den namãariano, karina, naio buru naio ba midu naio jotano ea vameruo na naio ea vio mave. ²¹ Moroano nene, naio mave loa ka moroano dolu nalo, a vite dolu nalo na jikirkili, a tomu na tortoru dolu nalo, a navurimãaraboiano dolu nalo na mave. Mia Kristo siano naio jo mave laka laka loa sio dolu nalo, maka ea vio yetano nei ga, mia ea yetemeriba dolu bunu na mia rimei. ²² Atua naio midu vite nalo nonovio aju yetano ka Kristo jaano, a naio bitirilar Kristo ea tumãaro lu na kiano, ka mia naio ve parinio ka saba nonovio. ²³ Mia kiano tumãaro lu nei, naio jibe ka tati na Kristo, napano bujo batitig ka Kristo, napano naio bujo batitig ea saba nalo ea vio nonovio.

2

Vonganei kito romeul ea Kristo

¹ Nanua beamu, jibe ka kamiu kumãarmãaro ga bior kenemiu vovaiano nalo a kenemiu kariano nalo, ² naruei ea bogo na, kamiu kumiel ea bajago va nalo na yetano nei. Beamu, kamiu kumitakisor tubo na moroano nalo na vio yauo, kumonmonea naio ga, napano naio be niununo napano jo mila kiano imãuano ea nalo napano mña maka amonmonea Atua. ³ A nanua beamu, kumemi kulo Israel nalo bunu, kumemi nubare ga ka kulo dolu nalo, napano numituña numiel jakii ga kenememi tinietiiiano nalo na bajago va na toro ga. Kumemi bunu, numituña numila ga vite nalo napano kenememi jidomiano jidomio, vite nalo napano mña numijog bo kanio. Bior saba

nalo na, numitavukia tomu dolu nalo na, napano Atua tinien ser kumemi bunu, rivan rivano bisi ana mia naio maka rijikia rila vite tai ea kumemi nei, ana monoka sian vironiano van kumemi bunu.

⁴ Mia Atua, kiano tiniememiano a kiano jidomiano naio toru laka ban kito, ⁵ ana bogo na naruei jibe ka napano ramãarmãaro ruei kar kiado vovaiano nalo, mia naio mila kito romeul bereio kitoliko Kristo. Be riano ga, Atua naio milarur kito ea ga kiano tiniememiano. ⁶ Ana jibe ka kito romeul kitoliko Kristo, mia Atua naio bitirilar kito bija naio bunu, a naio midu kito rojutano bija naio ea vio mave.

⁷ Atua naio mila jibe na bior bogoti nalo napano ju ka rimei, mia tomu nalo amijikia avitilubar kiano tiniememiano nei naio toru laka, naio jidom kito jibe na miyotuba ea Kristo Yesu. ⁸ Atua naio milarur kamiu ea ga kiano tiniememiano, bior kamiu kubarkar tiniemiu ea naio. Vite na maka rimaluvo ea kenemiu imãuano novo tai, makanio, mia Atua ga naio jian kurano ka ga ban kamiu. ⁹ A vite na maka ve vite tai napano mia toro mijikia rimãau riviorio, bior ver tibe na mia ravarvar kito kanio, reil vevavin rover “O kiniou, kiniou ga nemilarur kiniou ea kiaku imãuano.” ¹⁰ Mia kito rajavukia tonovo tai napano Atua mimãaukanio bo laka, ka napano naio ji kito robinimei robe kulo vou nalo ea Kristo Yesu, a Atua naio mila jibe na ka mia kito bunu rala kiano imãuano novo nalo, napano naio bijauialo kar beamu ruei, ka kito roimãaukanilo ea kiado meuliano nalo.

Kito robe takurano ea Kristo

¹¹ Mia kamiu monoka tiniemi u rimaio ka bogo na kumoluo, kamiu maka kuve Atua kiano tomu nalo tavukia kulo Ju nalo, kamiu kube kulo dolu nalo ga. Kanio tena, kulo Ju, nalo napano aber nalo abe kulo lu, bior nalo abokar pakuveu jikili, amiyotel ea kamiu, aberenio “Kulu momou” ea kamiu. Mia pakuveu na, naio be vite kurano ga tai ea kuluniabene toro ga. ¹² Mo, ana nanua beamu, kamiu kumitibe na ruei. Kamiu tiniemi ribobogia re nanua, kumitu koalabo ka Kristo, kumitu tavio ka taara na kulo Israel nalo, a kube valauo ga, mia maka kuvijikia kuvokar vite nalo napano Atua naio berkario ban kiano tomu nalo. Kamiu kumitua vio yetano nei, kube iakurano ga liki, a maka kuvijikia Atua leleio. ¹³ Mia kamiu, napano beamu kumitu koalabo, mia vonganei kubinimei vaatara ruei ea Kristo kiano burukija, vonganei ana kube takurano kamliko naio.

¹⁴ Kristo naio be kiado tum̃aroano, naruei naio mila kiado taara juo nei abinimei abe takurano. Beamu kumemi kulo Ju bija kamiu tomu dolu nalo, rojuṃa tiniedo jer kito bogo nonovio, jibe ka buruṃara tagvoru tai jibure kito, mia Kristo naio mila bulag vite nei ea kiano nam̃ariano.

¹⁵ Naio berbure kulo Ju nalo kialo tuboiano bija yati nene nalo, naio mila jibe na ka mia rila kiado taara juo nei amei ve toro takurano ea naio, tibe kanio naljuo amei ave vite vou tai. Jibe na naruei, Kristo naio mila tum̃aro bija kito. ¹⁶ Ea kiano ñariano napano ea m̃akolkolo, naio muekorov kiado tiniemimiano, ana naio

burubiron kiado taara juo nei abinimej abe tomu takurano, ana naio mila robokar jumado bereio kitoliko Atua, mila kito robe merevu bereio bija naio. ¹⁷ Mo, ea bajago na naruei, Kristo naio binimej, berial Ioluano Vou na tumaro nei ban tomu nalo, nina kamiu napano maka kuve kulo Ju, napano kumitu koalabo ka Atua, bija kumemi bunu kulo Ju nalo napano numitu vaataro ruei. ¹⁸ Ana bior vite nalo nei napano Kristo naio mila ruei, vonganei kito nonovio robe kiado m̄arabo tai ea Niununo tai ga, ka romei ea karamado mirano.

¹⁹ Jibe na, ana kamiu maka bunu kuve valauo, a maka bunu kuve toro na maka ve kiano vio tai, makanio. Mia vonganei kamiu kube m̄atatoko bija namoneano lu dolu nalo ea Atua kiano vio, ana kumitua kiano m̄aratavo. ²⁰ Kamiu kumitavukia m̄arte na yimo tai, napano atevi nalo a kulo naverialiano nalo, nalo ajibe ka m̄arte na sudu na yimo nene. A ea yimo nei, Yesu Kristo naio jibe ka m̄arte siyovo napano kirisikili bo napano ju iviso, ²¹ napano naio jo bokar jikili batitig m̄arte dolu nalo nei. Naio bokarlo naruei, ana nalo ajumolu aju jikili, ana na yimo nei naio jo binimej jibe ka Atua kiano yimo lu tai. ²² Atua naio jo miñauka kamiu jibe na naruei, ka ea Kristo kamiu tomu namoneano riano nalo, kamiu kuvitu kumei kuvitibe ka yimo tai, napano naio mijikia riva to joomo bogo nonovio eaio ea kiano Niununo.

3

Pol naio jo mila iñauano na Tubo kiano banlo

ruei

¹ Mia ka vite nalo napano neberenio ruei, kiniou Pol, nojo nobolkouo ban Atua bior kamiu. Mia vonganei nojoa yimo na tetavokoiano, bior nojomãa nemila iñauano napano Kristo Yesu kiano ban nalo napano maka ave kulo Ju, jibe ka kamiu, mia nojomãa nobolkouo kia ga vo ka kamiu ban Atua. ² ?Peli kamiu kubutilubar ruei ka nojomãa nomimãu jibe na kar kamiu, ðeli na makanio? Iñauano na kiaku ka rijai kamiu, Atua naio jianio ban kiniou ea kiano tiniamemiano, ³ ana naio jibe ka kiano jidomiano tai napano beamu naio bigivania, avona kario ana naio jiloglogio ka kiniou.

A vite na kiniou nejiriio ruei, ⁴ a ver kamiu kuvulukuio, mia kumijikia kuvokar kiaku jikia-iano tivelinio nene ea jidomiano na Atua kiano, napano vonganei naio jo binimeï malmaluvo meravo ea Kristo. ⁵ Ea terati nalo na beamu, tomu nalo maka ajikia vite nalo na jibe ka vonganei, napano Atua naio jiloglog vonganei ban atevi lu nalo bija kiano naverialiano nalo maluvo ea Niununo Lu. ⁶ Mia iliano napano binimeï meravo nei jibe na naruei, napano naio ber jibe na berinavo, kulo dolu nalo bunu naliko kulo Ju nalo, abe juo abokar Atua kiano ilivuiano nalo, napano ajibe ka torogio na tati takurano ga, a ka Atua kiano naverikariano nalo abe kialo bitiravirania abe juo. Saba novo nalo na amaluvo bior Kristo Yesu kiano Ioluano Vou.

⁷ Mia Atua naio mila kiniou noþe atevi na iñauano na Ioluano Vou nei, a iñauano nei

naio be ijaiano novo tai napano Atua jianio ban kiniou, napano kiano moroano nene naio jo miñau maluvo ea kiniou. ⁸ Kiniou kiritavaso loa namoneano lu dolu nalo, mia najaaro toru laka napano ea tiniamemiano napano Atua kiano, naio mije monea juñaku ka kiniou noioliolu ka Ioluano Vou nei van nalo napano maka ave kulo Ju. Jibe na naruei, na kiniou neber lualua banlo vite novo nalo napano be Kristo kiano, napano mia maka ajikia avulukui, ⁹ mia nojo nejiloglog bunu banlo juñabe napano Atua naio mila kiano jidomiano nei maluvo. Jikario ea bogo napano Atua naio ji saba nonovio, binimei bokar bogo nalo napano abarlaka ban ruei, Atua naio bigivanio kiano jidomiano nei jo. ¹⁰ Ana ea kiado bogo nei naruei, Atua mila nailiano nalo bija moroano nalo napano vio mave, amijikia avitulubar kiano masouano dolu nalo ea vite nalo napano naio miñaukanio ea Yesu kiano nalotuano. ¹¹ Saba nalo na, amemedu ga ka Atua kiano jidomiano, napano naio jomña jidomii kakarlo beamu, ka bogo na vio yetano nei naio makanio vo, a naio mila saba nalo nei amalmaluvo ruei binimei ea Kristo Yesu, kiado Tubo. ¹² Mia bior kito rabarkar tiniedo ea Kristo, a robe takurano kitoliko naio, naruei romijikia romei rotumolu rotukamu ea Atua mirano, a maka rejikia romemebiju, a kiado iviso sikili ea naio ka mia naio saaro ka kito. ¹³ Tenene na, kiniou nojo nobika jikili den kami, nober bo ka kami tiniemiu rijoru re rivatove bogo tai, napano kumijog bova toru ea kiniou ea jaleleano nalo napano nojomña nabokario bior

kamiu ea yimo na tetavokoiano nei, napano ajumã amilavon kiniou toru. Saba nalo nei, nalo abe tena rijai kamiu ka mia kuvokar mermerano na Atua kiano.

Pol kiano volkouano

¹⁴ Jibe na, bior vite nalo napano nojomã neberenio, na kiniou neminie, nobolkouo ka kamiu ban Karañado, ¹⁵ napano naio be Karañado riano garuei memedu, a napano karañalo dolu nalo na m̃aratavo nalo na ea vio mave a ea vio yetano, nalo ajumã abar kialo bajago novo a sialo novo nalo ea naio ga.

¹⁶ Kiniou nojomã nobika den Atua, napano kiano mermerano naio toru laka, ka mia naio rudu kiano moroano toa kenemiu iviso nalo riyotuba ea ga kiano Niununo, ka kenemiu iviso nalo atumolu atu sikili vatitig dam̃ariga. ¹⁷ Nojo nobolkouo bunu ka mia Kristo naio to kamliko dam̃ariga bogo nonovio ea kenemiu iviso nalo rimei ea kenemiu viekouoiano nalo, a nobolkouo ka kamiu bunu bajago na jidomiano, naio rimei tibe ka burupati na kenemiu meuliano nalo. ¹⁸ Jibe na, ana kamiu kamliko namoneano lu dolu nalo, mia kamiu kuvare ka mia kuvijikia kuvitilubar burum̃ara jidomiano na toru napano Yesu kiano, p̃eli jagati, p̃eli tebievi, p̃eli vavini-ano, p̃eli na bululuoiano nene tum̃abe. ¹⁹ Riano ga na, kiano tinietiiano nene naio toru, mia maka garuei, kito maka rejikia rover romijikia batitig naio ruei. Mia bekurano, kiniou nobolkouo ga ka mia kamiu kumijikia kuvial kiano jidomiano nene ea kenemiu meuliano nalo, rivano-o mia

Atua kiano bajago novo nalo, a kiano meuliano novo, avujolou batitig ea kamiu.

²⁰ Mia vonganei, kito reiaia Atua, bior ea kiano burumñara moroano napano jo miñau ea kiado iviso nalo, naio mijikia riñau tovulu venia napano romijikia rovika denio, ĩeli venia na mia romijikia rosidomiio. ²¹ Mia vonganei, Atua kiano lotuano reraio aiaia naio rivior Kristo Yesu, vonganei, a bunu ea terati nalo nonovio napano ea bogo nalo na aju abinimei, rivano-o mia ribisi deio. Mm.

4

Kito rojibe ka tati takurano ea Kristo

¹ Jibe ka kiniou nojoa yimo na tetavokoiano, bior kiado Tubo kiano iñauano, nejikili ka kamiu, ka kenemiu meuliano nalo monoka rimemedu ka bajago nalo napano Atua naio bio kamiu kanio, mia kamiu kuviel eaio. ² Tibe na ana mia kamiu kuvatove ga ka kamiu, a kumelumu ga bogo nonovio. A kenemiu jidomiano monoka rimelokloko ka kamiu, napano mia tiniemiu rimimi soĩeli re van kamiu. Nina naruei naio be bajago na tinietiiano. ³ Kamiu kuvilavio sikili ka kuvokar batitig tuñaro nei napano riasol kamiu, tibe na ana kumijikia kuvitikar batitig burukutiano napano Niununo Lu naio jo jianio ban kamiu. ⁴ Kamiu kumitibe ka tati takurano ga, a be Niununo takurano ga bunu joa kamiu, mo ea bajago nene, be verikariano takurano ga napano kenemiu jidomiano naio mijikia tu sikili eaio, napano Atua bio kamiu

biorio. ⁵ Ana Tubo Yesu takurano ga, a kiado moneano ea naio be takurano ga, a varueiano bunu be takurano ga, ⁶ a Atua takurano ga napano jo, napano naio be kulorinio nonovio karamalo, a naio mije tuboiano ka vite nonovio, a naio mila kiano iñauano miyotuba ea vio nonovio, a naio joa kulorinio nonovio kialo meuliano.

⁷ Mia ea kito nonovio robeve terakurano, Kristo jian ijaiano dedade nalo ban kito ea kiado meuliano, napano nalo kirinovo laka, memedu ka kiano tiniamemiano napano toru nei. ⁸ Nina javukia napano Iliano Lu berenio nanua ruei, berinavo

“Bogo napano naio jo bavini ea vio mave na bavini laka,

naio burukar kiano uolu nalo napano naio jovululo ruei, nalo iorou ka naio,

a naio jian ijaiano ban tomu nalo napano abe kiano.”

Iouano 68:18

⁹ ?Mia iliano napano berenio berinavo “naio bavini,” naio berii venia? Iliano na naio berenio beamu, naio batove laka ruei, napano naio binimei ea vio yetano nei, naio batove ea kiano vio bululuo nene nalo. ¹⁰ Mia toro napano beamu naio binimei yetano, toro nene kia ga

na vo napano mia iorou kanio ana naio bavini laka mave, a bereio, naio bavini lie bereio vo, ka naio mijikia rison batitigio rivujo vio nalo na Atua naio mila vatitigio aju. ¹¹ Mia naio naruei toro nene kia ga na vo napano naio jomña jian ijaiano ban kiano tomu nalo, napano tealó, naio bitiri lualua nalo abe atevi, a tealó, naio

bitiri lualua nalo abe naverialiano, a tealo, naio bitiri lualua nalo abe naieliano ea Ioluano Vou, a dolu nalo, naio bitiri lualua nalo abe tomu navitikariano na namoneano nalo, a tealo, ka averlogloglo. ¹² Kristo naio mila jibe na ka mia namoneano lu nalo amijikia ala kiano iñauano, ka taara na namoneano nalo na vio yetano nei, napano ajavukia tati na naio, mijikia riluo lie vo a rimei sikili lie vo. ¹³ Tibe na, ana mia kito nonovio romijikia romei ve takurano ga ea kiado viekouoiano ea Atua kenerinio, a romei rove takurano ga bunu ka robitilubar batitig naio ea kiado meuliano nalo. Tena naruei, ana romijikia rotu romei rotibe ka toro na naio meruo, riva rivokar napano mia romeruo tibe ka Kristo, napano mia romei rove toro na toru riano tibe ka naio.

¹⁴ Tibe na, mia kito rotibe ka re bunu kiritete, napano naverloglogiano dolu nalo na tomu na sibiano nalo aburu kiado jidomiano aba be dolu, kialo jukujukuano nalo abilvilig kito, jibe ka napano jegi naio jomña miuvuvu kito, ðeli na tei jomña buku bilvilig kito janea vio reraio, makanio.

¹⁵ A kito monoka rovokar ilirianiano ea bajago na tinietiano, a ea kiado mñarabo nonovio nalo, monoka reiluo ka mia romei rove Kristo kiano tomu nalo, napano naio be parinio ka bagaro na namoneano nalo na kiano. ¹⁶ Mia kito rojibe ka torogio nalo na tati na naio, napano naio jo mila torogio nalo nei abinimei abe takurano ga ea naio, ka kiano meribuku nalo atu aiasosol vatitig torogio nalo nei van ea pariparinio. Mia bogo na torogio na tati nei nalo atakii vatitig

kialo iñauano nalo rimemedu, mia nalo atuña tinielo tiilo bereio, mia tati nene naio mijikia riluo, mijikia rimei sikili lie vo.

Meuliano vou ea Kristo

¹⁷ Ea kiado Tubo siano, nejikili ka kamiu bereio, ka kamiu kuvitkar kamiu, mia kuvitakii re bunu bajago napano nalo na maka amonea Atua. Nalo na, kialo jidomiano kirivova ruei, a be mñadati ruei, ¹⁸ a joa melijokouo ga. Tenene na, nalo aju koalabo laka den meuliano napano Atua naio jianio, bior pariparilo kirisikili laka, jibe kanio puruveru, maka ajikia ajoglubar vite. ¹⁹ Tinielo maka bunu rijikia rimou ka kialo vovaiano nalo, naruei nalo ajidel dolu ga ea siakaiano, a bajago nalo na kiriniagiago, napano maka asidomialio leleio.

²⁰ Mia ea Kristo, maka averloglog kamiu ka bajago na jibe na tai leleio, makanio. ²¹ Mia aberii kiano saba novo nalo telabo ban kamiu ruei, napano kamiu kumitakisorio, mia aberloglog vatitig kamiu ka ilirianiano nei napano jua Yesu. ²² Tenene na, kamiu monoka kuvilar bajago moruo na kumoluo bijaio. Bajago na naio jomña mila kenemiu meuliano re beamu abova, mia nanua, kenemiu sidomvovaiano nalo na bajago nene, nalo ajumña amiju bolbo lili kamiu, a nalo aju amila lelan kenemiu meuliano nalo toru toru laka. ²³ Mia vonganei, kenemiu iviso nalo a kenemiu jidomiano nalo monoka amei ave terivou nonovio, ²⁴ ana mia kamiu monoka kuviya bajago vou nalo na kenemiu meuliano vou ea Yesu napano Atua naio jiio ea kamiu,

javukia kiano, ka mia tomu nalo amijikia aialio ka naio memedu riano, a be lu.

²⁵ Tibe na, ana sibiano re bunu, bior kito robe torogio na tati na Kristo, monoka rove riano ga van kiado na vaataro nalo bogo nonovio.

²⁶ Mia ver bogo tai tiniemiu rimimi, mia kuvila re ka tiniemimiano na rivuru kamiu kuan ea kariano, mia kenemiu tiniesereiano monoka rivatove beamu vo, karina m̄erenio rijoru. ²⁷ Mia kamiu monoka kuvijamo ka re buluvio van Siṃaro ka rimei rilaso kovova laka.

²⁸ Toro napano beamu naio be toro na vin-auano, naio monoka tuvan vinauano. Naio monoka riṃau m̄ele ka juṃano ea bajago na memedu, ana mia naio mijikia rivitikar naio, a rijai talim̄asa nalo bunu.

²⁹ Ea kenemiu iliano nalo, kamiu kuve re ili-menunuano, mia kuverenio iliano nalo napano mia rijikia riijalar kialo jidomiano nalo, ka nalo amijog kenemiu iliano nalo, napano josonu bare, a memedu bo, a ka rijailo. ³⁰ Kamiu kuvila re Niununo Lu riumou, a rijog rivova, ea kenemiu ilivovaiano nalo, bior Niununo Lu napano, Atua midu joa kamiu jibe ka kiano tovo, napano naio berial berinavo kamiu kube kiano, a ka riverial bunu, ka mia naio rivuru bulag kamiu ea bogo na tagaṃiano. ³¹ Mo tibe na na, bo ka tiniemiu rimimi re bunu, ala re bunu siniabu, a tiniemiu ajea re bunu. Kamiu kuvituvan bajago na ṃeṃeiano, a bajago na ilivovaiano, a bajago na bilbilu vaiano.

³² Mia kamiu kuvijuku rivu ka kamiu, tiniemiu rimelokloko van kamiu, a kamiu kuviekokoa

kamiu tavukia napano Atua naio biekokoa kamiu maluvo ea Kristo.

5

Kamiu kuviel ea miamoiano

¹ Bior kamiu kube Atua kenerinio novo nalo, kamiu kuvilavon ka kuvar nonovio kiano bajago.

² Monoka kuviel ea jidomiano, tibe ka napano Kristo naio jidom kamiu, ana naio mijamo ka kiano meuliano kar kamiu, jibe ka bonotanunu novo tai ban Atua, a sida tai napano Atua naio jaaro kanio.

³ Bior kamiu kube Atua kiano namoneano lu nalo, maka rimemedu leleio ka bogo tai saba nalo tai amalmaluvo ea kamiu tibe ka siakaiano, ĩeli vite na imouiano, ĩeli na bajago na sidonii vite ta bunu, mia vite nalo na maka ve tena kuva kuvituńa kuvil sosol kanio. ⁴ Maka rimemedu ka kamiu kuver ilivovuiano nalo ĩeli iliniagiagoano nalo, ĩeli iliserevaiano nalo. Memedu ka kamiu kuvituńa kuver siva ga van Atua. ⁵ Kiniou nejidom never rimeravo van kamiu, ka nalo napano ajunńa amila siakaiano, a nalo napano ajunńa amila vite nalo na imouiano, a nalo napano ajunńa ajidom aiobua saba ta bunu ta bunu bogo nonovio, nalo na mia ava kovio. Toro napano naio jidom mńelea saba bogo nonovio, naio jibe ka toro napano milotu ka atua dolu nalo. Kamiu kumijikia kumonea iliano nei ruei, napano berinavo nalo napano ajunńa abokar bajago va, mia maka leleio ajikia ava jouro ea navenatuboiano napano Kristo naio Atua kanalo.

⁶ Kamiu kuvijamo re ka tomu nalo avuru kamiu kuvan ea m̄arabo dolu nalo, napano nalo amijubolbolili kamiu ea kanalo iliseseiano nalo. Vite nalo nei naruei, mila ana Atua tinien jerlo ruei, jibe ka napano nalo maka amonmonea naio ruei, ana na mia naio rudu vironiano vanlo. ⁷ Mia kamiu kuva kuve re taara ve takurano leleio vija tomu nalo na jibe na.

⁸ Nanua beamu, ana kamiu kube tomu nalo na melijokouo ga, mia vonganei, napano kumitua kiado Tubo, kamiu kumitua kiano miamoiano bunu. Tibe na, monoka kuviel tulaka ga tibe ka kamiu kube tomu na miamoiano nene nei ruei, ⁹ bior ea miamoiano nei, mia naio mijikia rila kenemiu meuliano rivu, rimemedu, a naio rive riano, ana mia naio rijikia rivar m̄arati novo nalo ve telabo. ¹⁰ Kamiu monoka kuvilavio sikili ka kuvileal bajago vaio napano kiado Tubo naio jaaro kanio. ¹¹ Mia kamiu liko re tomu nalo na amila vite nalo na bova, napano abe iṃauano kurano na melijokouo ga. Mia bo verenio kamiu kuvar saba nalo nene amei ea miamoiano. ¹² Kito romimou kija ga ka rover vite nalo napano m̄a aba amila luklukuaio, ¹³ mia bogo napano Atua naio rivetavo ka vite nalo nonovio amei ea miamoiano, mia miamoiano nei naio rila bajago nalo nei amalmaluvo. ¹⁴ Mia bogo na miamoiano mila vite nalo amalmaluvo medave jibe na, vite nene nalo bunu amijikia amei tibe ka miamoiano. Vite nei javukia iou napano berii jibe nei, berenio
“Jau napano komonmelio ruei,
ketevijo, kotumolu ea nam̄ariano, komeul bereio,
ana mia Kristo naio rimereraliso.”

15 Bior tena ana kamiu monoka kuvitigar vatitig kamiu rivu, ka mia kamiu kuviel tumabe. Mia kuvitibe ka re nalo na maka ve pariparilo, mia kuvila bajago nalo na tomu nalo na abe masou bo. 16 Kamiu monoka kuvisel ea buluvio nonovio napano kuvilealio, ka kuvila imauano na bo ea, bior kito rojua bogo na vovaiano nei. 17 Mia kamiu kuviavovu re, ana monoka kuvilavon ka kuvijikia vite nalo napano kiado Tubo naio jidom kamiu ka kuvilaio. 18 Mia kamiu kumunu re bunu marjumelmelu rivano o mia ma kuvilaluv pariparimiu, ka bajago na naio mijikia rila bulag kenemiu meuliano vodolu bereio. Mia kamiu monoka kuvujo ga ka Niununo Lu. 19 Bo ka kamiu kuvitukunu van kamiu ea iliano nalo napano ea Niosi na Iouano Nalo, vija iouano lu nalo, a iou navameneano van kiado Atua, mia kamiu monokanio kuviou ka iouano lu nalo nene, ka kuvamenea kiado Tubo, ea kenemiu iviso vodolu. 20 Mia bior vite nonovio, tulaka ga kamiu kuvituma kuver siva van Atua karamado, ea kiado Tubo Yesu Kristo siano.

Bajago na soriano

21 Kamiu nalo napano abe namone-ano, sumano nalo a tire nalo, kamiu monoka kuvatove ka kamiu, tibe ka ga napano kamiu kubatove ka Kristo.

22 Kamiu tire nalo napano kumisoro, monoka kuvatove ka kouemiu nalo, tibe kanio napano kamiu kubatove ka kiado Tubo, 23 bior ka sumano naio be parinio ka koano, jibe ka Kristo

naio be parinio ka kiano nalotuano napano kiano, napano be tati na naio napano naio milarurio. ²⁴ Bior vite na, tire nalo monoka avatove ka koalo nalo ea vite nonovio, tibe ka Yesu kiano nalotuano jo batove ka naio.

²⁵ Mia kamiu suṁano nalo napano kumisoro, monoka kamiu kuvisidom ṁlelea kouemiu nalo, tibe ka napano Kristo naio jidom ṁlelea kiano nalotuano, ana naio mijamo ka kiano meuliano biorio. ²⁶ Naio mila kiano nalotuano meravo, a naio je ka uei a ka kiano iliano, naruei naio miokoio ban Atua. ²⁷ Kristo naio mila jibe na, ka naio mijikia rivuru kiano nalotuano nei rimei ea naio, napano naio rive lu mia rive lu batitigio to, tibe ka niatira sesa napano naio ju rorea ka mia soro, naio meravo bo, maka vite tai rila niegeniege naio, a amiovovua batitig naio bo mia bo. ²⁸ Ea bajago nene ga, toro monoka to sidom ṁlelea koano, naio rivitkar batitigio tibe ka napano naio jo bitikar vatitig niabene. Suṁano napano jidom ṁlelea koano, naio jo jidom ṁlele naio bereio. ²⁹ Maka toro tai to rivitii va kanio taniabene, ṗeli na rila lelanio bereio, mia tomu nalo aju abagan batitiglo, a aju abitikar vatitig taniabele nalo. Nina jibe kanio napano Kristo mila ban kiano nalotuano, ³⁰ mia kito romijikia batitig vite nei, bior kito robe torogio na kanano taniabene nalo. ³¹ Iliano Lu naio beriio bunu ruei napano suṁano bija koano, naljuo abe taniabele takurano ga, napano naio berenio, berinavo “Bior vite na, mia suṁano naio tuvan kamaṁano naio kenieno, riva rivijuru

kar koano. Naruei mia nalo ve juo amei tibe ka taniabene takurano ga.”

³² Iliano Lu nei, be iliano na temi tai joaio, napano beamu naio be navigivaniano ga tai, mia vonganei, nemijikia ka iliano nei naio jo berial Kristo bija kiano nalotvano. ³³ Mia kamiu kuvisidomii re iliano nei kuver naio maka to riverii kamiu bunu, makanio, naio jo berenio na. Riano ga, kamiu sumano nalo nonovio, monoka kuvisidom mnelea kouemiu nalo, tibe ka na kamiu kumisidom kamiu ga, a kamiu tire nalo nonovio, monoka kuvatove ka kouemiu nalo.

6

Bajago na kiritete nalo naliko karamalo nalo a kenielo nalo

¹ Kiritete nalo, kamiu kube nataki na Tubo kanano, kamiu kumonea karamemiu bija koniomiu nalo, vite nei naruei naio memedu ka kamiu kuvilaio. ² Tuboiano tai ea Iliano Lu napano Atua kiano naio berenio jibe nei, napano naio berinavo,

“Kamiu kuvatove ka karamemiu a koniomiu nalo,”

mia nina naio be natuboiano jukamu napano be verikariano mave ea naio, napano naio berinavo,

³ “Verenio kamiu kuvila tibe na, mia vite nalo na kenemiu meuliano nalo amijikia avuro rivu, a mia kenemiu meuliano nalo ea borotano nei ve tebievi.” *Tiut 5:16*

⁴ Kamiu karamãalo nalo a kenielo nalo, tiniemiu riviluludie re kenerimiu nalo tulaka, rivano-o mia ajikia tiniel ser kamiu bereio. Mia kamiu monoka kuvisavoriri batitiglo rimemedu rivu, kuverlogloglo, a kuvisiloglog vanlo m̃arabo nalo na kiado moneano ea Kristo.

Bajago na tomu na iñauano, naliko kialo tubo nalo

⁵ Kamiu tomu na iñauano, kamiu kuvitovon ka kenemiu tubo nalo na vio yetano nei, tibe ka napano kumerou kalo, a kuvatove kalo, mia monoka kuvila tibe na ea kenemiu iviso momou nalo, tibe kanio kamiu kumitu kumiñau Kristo kiano. ⁶ Maka rivu ka kamiu kuvitu kuvila tibe na ea bogo napano ga nalo aju kamliko, ka mia kuvilavon ka kuvilalo asaaro ka kamiu, mia monoka bogo nonovio kuvila vite nalo napano Atua naio jidomio, vija kenemiu iviso rianiano nalo, tibe ka napano kube Kristo kiano tomu na iñauano nalo. ⁷ Monoka kuvisaaro ka kenemiu iñauano, mia bo ka kuvila re bunu iñauano na tavukia napano kumiñau toro kanano ga, mia kuvila tibe ka kumiñau kiado Tubo kanano. ⁸ Kamiu kuvisidomii von, toro tai naio be tubo, ðeli na naio be toro na iñauano ga tai, be kurano, mia Atua sian meran bereio van rimemedu ka kiano iñauano novo nalo.

⁹ Mia kamiu tubo nalo na tomu na iñauano nalo kanalo, kamiu bunu kuvila rimemedu van kenemiu tomu na kenemiu iñauano nalo, mia kuvil re ka tiniesereiano tulaka vanlo. Monoka kuvitu tiniemiu rimaio ka kamliko nalo, kubiniu kenemiu Tubo takurano ga, napano joa vio

mave, a napano naio jomña mila be verare ga ban tomu nalo.

Kito roju romila mira ka Simño

¹⁰ Vaataro kanio nala nonovio kiaku iliano naruei, mia nejidom never ka kamiu, ka kamiu kuvilavio sikili ka mia kuvisikili ea kiado Tubo, vija kiano burumñara moroano na toru nene.

¹¹ Kamiu kuviya kuluniabemiu kouo nalo na mira napano Atua jianio ban kamiu, ka mia kuvijikia kuvitu sikili, a ka kuvituko vio ka buruniavo nalo napano Simño kiano, vija kiano juboluboiano va nalo napano naio jomña mijukujuku kamiu kanio. ¹² Nalo napano ña kito roju romila mira kalo, ea kiado meuliano, nalo maka ave kulorinio. Mia roju romila mira ka moroano dolu nalo, a simño nalo kialo tomu na tortoru nalo, a kialo tubo nalo napano abe burupati na melijokouo na vio yetano nei vonganei, ana rojuñña romila mira die semei va nalo na telabo napano aju janea vio. ¹³ Mo bo kanio kamiu kuviya vatitig saba nonovio nalo na tena mira na Atua nei kiano naruei, mia bogo nonovio ga a ea legiano nonovio ga napano Simño naio rimeĩ ka rila mira ka kito, mia romijikia rala mira ka uolu nalo na, rivano-o mia rotofululo, rivano-o riviniu, mia kito rotumolu rotu sikili kia na vo rotu.

¹⁴ Bogo napano kamiu kumitumolu ka kuvila mira tibe na, kenemiu vite na mira nalo ajibe nei naruei. Kulubue napano kuburukario ea ñariñimiu nalo, nina jibe kanio napano kubokar

bajago na ilirianiano. Kuluniabemiu kouo napano juko vio ka mokotenemiu nalo ka buruniavo, nina jibe kanio kubokar bajago na memeduoano ea kenemiu meuliano vodolu nalo. ¹⁵ Kulubue na toru tena ieliano na jaamiu, nina jibe ka kumitu vatitig ka kuva kuverial Ioluano Vou na tumaroano. ¹⁶ Burumara selap napano kumidukario ka kuvituko vio ka buruniavo nalo na Simaro kiano, napano sebi bilvili ealo, nina jibe ka kenemiu viekouoiano na jikili ea Atua. ¹⁷ Basaro na mira na pariparimiu, nina javukia ioruriano napano Atua jianio ban kamiu, a iobogu na mira na Niununo Lu napano kubokario, nina naio javukia Atua kiano Iliano Lu.

¹⁸ A vija vite nalo na, kamiu monoka kubolkouo bunu, monoka kuvika den Atua ka rijai kamiu. Bogo nonovio ga, monoka kuviturna kubolkouo ea moroano na Niununo Lu, mia kuvitu tiniemiu rimaio ka namoneano lu dolu nalo tulaka ea kenemiu volkouano nalo, napano mia miremiu nalo ve temi re bogo tai.

¹⁹ A bereio, monoka kubolkouo rivior kiniou bunu, ka mia Atua naio sian bogo na iliano van kiniou, ka nesidomdeio re ka mia neverial Ioluano Vou na Kristo kiano, napano beamu, naio joluku ka tomu nalo, mia vonganei, mia nesikili ka neverialio vanlo. ²⁰ Kiniou nobe toro na berial iliano na Ioluano Vou nei, mia nojoa yimo natetavokoiano, mia monoka kubolkouo ka mia kiniou nesidomdeio re kanio mia neverial Ioluano Vou nei ea vio nei, tibe napano memeduo ga ka nalaio.

Pol kiano iliano na maaro

²¹ Kiniou nejidom ka kamiu kuvi-jikia kanaku lilianiano nalo, naruei ka tena nemiila kiado bilbilu novo nei, Tikikas, biedu ea kamiu. Naio joña be niabene ea iñauano nalo na kiado Tubo kiano ea vio na, ²² ana mia naio riverial van kamiu ka kumemi numitu juñabe, ka mia kumijikia kuvijog rivu ea kumemi bereio.

²³ Ana tuñaroano, a jidomiano, a viekouoiano binimei den Atua Karamño a Yesu Kristo kiado Tubo, aju bija kito a namoneano nalo nonovio.

²⁴ A tiniamemiano napano Atua kiano naio toa kamiu, a ea kito bunu, napano kito nonovio rosidom ñelea kiado Tubo Yesu Kristo, napano mia kito rosidom naio rivano-o ribisi deio.

Kiniou, Pol.

Verikariano Vou Na Baki
The New Testament in the Baki language of Epi,
Vanuatu
Le Nouveau Testament en Baki langue de l'île d'Épi
au Vanuatu — Niutestamen long Baki lanwis, blong
Epi Aelan, Vanuatu

copyright © 2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Baki

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 22 Nov 2019

f1528695-aae7-544e-aadd-9084a3830ae4